

ZARZĄD GMINY SOBIENIE JEZIORY

**STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY**

OPRACOWANIA BRANŻOWE - część III

ZARZĄD GMINY SOBIENIE JEZIORY

**STUDIUM
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY**

OPRACOWANIA BRANŻOWE - część III

Opracowało: BIURO USŁUGOWE „ANIHAL” SPÓŁKA Z O.O. W SIEDLCACH

Główny projektant

dr Stefan Białczak

uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym nr 398/88

Autorzy części III

Mgr Agnieszka Martyniuk-Drobysz

Archeologia

Mgr Cezary Ostas

Środowisko kulturowe

SOBIENIE JEZIORY - SIEDLCE

GRUDZIEŃ

1999

Spis treści

I. ARCHEOLOGIA	3
1. Wstęp	3
2. Uwarunkowania przyrodnicze osadnictwa przedhistorycznego i wczesnodziejowego	3
3. Źródła	4
4. Osadnictwo starożytne i wczesnośredniowieczne na terenie gminy Sobienie Jeziory	4
5. Wyniki badań i wnioski konserwatorskie	7
6. Przewidywane kolizje.	8
7. Propozycje ochrony zabytków archeologicznych w planowaniu przestrzennym	9
II. WARTOŚCI KULTUROWE.....	13
WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW, OBIEKTÓW ZAINTERESOWANIA KONSERWATORSKIEGO ORAZ POSTULOWANYCH DO WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW	16
WYTYCZNE I POSTULATY KONSERWATORSKIE	19

I. ARCHEOLOGIA

1. Wstęp

Opracowanie niniejsze stanowi wejściowy materiał do "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sobienie Jeziory.". Ma ono na celu rozpoznanie terenowe gminy pod względem nasycenia jej obszaru śladami osadnictwa pradziejowego oraz określenie obszarów ochrony odkrytych stanowisk archeologicznych.

Przed przystąpieniem do opracowania części archeologicznej studium wartościowania kulturowego gminy Sobienie Jeziory przeprowadzono kwerendę źródłową obejmującą literaturę archeologiczną oraz archiwa Państwowego Muzeum Archeologicznego i Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Warszawie. Rezultatem tych poszukiwań było odnalezienie danych o 161 stanowiskach archeologicznych lokalizowanych na terenie gminy i ich skatalogowanie.

2. Uwarunkowania przyrodnicze osadnictwa przedhistorycznego i wczesnodziejowego

Gmina Sobienie Jeziory niemal w całości mieści się w obrębie Doliny Środkowej Wisły. Obejmuje ona łąkowy taras zalewowy, taras nadzalewowy i wyższy, wydmowy taras doliny wiślanej.

Na obszarze gminy większość obszaru zajmują lekkie gleby bielcowe i pseudobielcowe, piaszczyste, we wschodniej części porośnięte przez lasy. Sąsiedztwo rzeki oraz dobrze rozwinięta sieć jej dopływów sprzyjały rozwojowi osadnictwa pradziejowego preferującego lekkie, piaszczyste gleby z łatwym dostępem do wody. Ma to swoje odbicie także w dzisiejszej topografii osadnictwa: większość współcześnie funkcjonujących osiedli zlokalizowanych jest na krawędzi tarasów lub szczytach piaszczystych wyniesień w pobliżu źródeł wody. Zabudowa tych terenów oraz zalesienie obszarów wydmowych, znacznie utrudniło, a niekiedy wręcz uniemożliwiło prospekcję. Jednakże tam, gdzie teren był otwarty, zlokalizowano liczne ślady osadnictwa pradziejowego.

3. Źródła

Obszar gminy, pomimo bardzo atrakcyjnego położenia, poważniejszymi badaniami archeologicznymi został objęty dopiero w okresie międzywojennym. Z tego czasu pochodzą publikacje luźnych znalezisk z Dziecinowa, Warszawic, Sobieni Biskupich i Zuzanowa. W tym czasie przeprowadzono też pierwsze badania wykopaliskowe na terenie objętym obecnie granicami gminy.

Pierwsze planowe badania inwentaryzacyjne stanowisk archeologicznych na tym obszarze zostały przeprowadzone w ramach akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski w roku 1982 przez ekipę Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem J. Kalagi i Z. Nowakowskiego. Przebadano obszar w okolicach Śniadkowa Górnego, Sobieni Jezior i Sobieni Kiełczewskich w wyniku czego odkryto 21 stanowisk. Rok później teren ten raz jeszcze był penetrowany przez W. Wróblewskiego. Poszukiwaniami objęto teren w pobliżu Sobieni Jezior. Kolejne badania AZP na terenie gminy przeprowadzono w roku 1990-tym o pobliżu miejscowości Dziecinów, Warszawice i Sobienie Biskupie, na obszarze nr AZP 62-69. Kierownikiem badań był S. Wojda. W wyniku jego poszukiwań, zostało odkrytych 138 nowych stanowisk archeologicznych na obszarze 35 km². Tak liczne znaleziska sugerują podobną mnogość stanowisk na terenach sąsiednich. Stąd postulat powtórzenia badań z lat poprzednich oraz dokładnego przebadania terenu dotąd niepenetrowanego. Ostatnie badania powierzchniowe przeprowadzili M. Wielgus i J. Wysocki na obszarze AZP 62-70 obejmującym wschodnią część gminy. Z uwagi na zalesienie terenu, nie odkryto w tej partii wielu stanowisk archeologicznych.

4. Osadnictwo starożytne i wczesnośredniowieczne na terenie gminy Sobienie Jeziory.

Najwcześniejsze ślady pobytu grup ludzkich na terenach objętych dziś granicami gminy Sobienie Jeziory datowane są na starszą epokę kamienia, tj. na ok. 10 - 8 tys. lat p. n. e. Ślady pobytu paleolitycznych łowców na tym obszarze odkryte zostały m.in. **na stan. 126 i 127/62-69 w Sobieniach Biskupich oraz na stan. 131/62-69 w Radwankowie Szlacheckim.** Stanowiska paleolityczne zlokalizowane są z reguły w suchych, piaszczystych miejscach położonych w pobliżu źródeł wody. Dowodem pobytu grup łowców paleolitycznych na tym terenie są znaleziska

zgubionych lub porzuconych narzędzi krzemiennych. Są to zazwyczaj mało charakterystyczne odłupki krzemienne oraz narzędzia wiórowe (różnego rodzaju noże, drapacze, rylce, ostrza krzemienne) służące do zdobywania i przetwórstwa żywności. Oprócz kamienia do wyrobu narzędzi wykorzystywano także kość, róg i drewno. W okresie paleolitu ziemie polskie zajęte były przez przedpole wycofującego się lodowca, dlatego też podstawą pożywienia była wówczas zimnolubna fauna bytująca w warunkach tundry i zimnego stepu.

Ocieplenie klimatu na przełomie IX i VIII tysiąclecia p.n.e. spowodowało znaczne zmiany w szacie roślinnej i zwierzęcej interesującego nas obszaru. Karłowatą roślinność strefy subarktycznej zastąpiły lasy brzoźowo-sosnowe, zaś zimnolubną faunę - zwierzyna leśna (łoś, jeleń, sarna, dzik). Wynikiem tych zmian było także dostosowanie się kultury ludzkiej do nowych warunków środowiska - znikło stare instrumentarium łowców tundrowych, a na ich miejsce pojawiły się nowe narzędzia przystosowane do gospodarki łowiecko-zbierackiej (np. łuk). W okresie tym, na obszarze objętym dzisiaj granicami gminy Sobienie Jeziory, przebywały luźne grupy ludności mezolitycznej. Byli to mieszkańcy lasów trudniący się myślistwem i zbieractwem, posługujący się narzędziami i bronią wykonanymi z drewna, kości, rogu oraz z niewielkich narzędzi krzemiennych, z uwagi na ich niewielkie rozmiary, zwanych mikrolitami. Niekiedy mikrowiórki czy łuszczyki krzemienne nazywane są zbrojnikami, ponieważ służyły jako wkładki do drewnianych noży, strzał i oszczepów. Takie też narzędzia odkryte zostały w na **stan. nr 58/62-69 w Radwankowie Szlacheckim.**

Młodsza epoka kamienia na ziemiach polskich rozpoczyna się ok. 4 600 r. p.n.e. będąc rezultatem wpływów kulturowych z obszarów naddunajskich. Powszechnie zwana epoką kamienia gładzonego, charakteryzowała się głównie pojawieniem się gospodarki wytwórczej obok wyłącznej dotąd gospodarki przyswajalnej - zbieracko-łowieckiej. Tereny leżące w międzyrzeczu Wisły i Bugu objęte zostały zmodyfikowaną już, miejscową formą tych prądów ponad 1000 lat później. Pierwsze grupy rolników którzy osiedlili się w tej części Polski należały do kręgu nazywanego kulturą pucharów lejkowatych. Jej plemiona prowadziły gospodarkę rolniczo - pasterską, używając ceramiki oraz posługując się narzędziami z odłupków i wiórów krzemiennych, a także starannie wykonanymi toporkami i siekierkami kamiennymi, niejednokrotnie wykonanymi z importowanego surowca

krzemienego. Pozostałości osadnictwa z tego okresu odkryto w dwunastu stanowiskach m. in. w **Dziecinowie, Sobieniach Biskupich, Warszawicach**. Plemiona, których byt opierał się głównie o pasterski model gospodarki stworzyły nomadyczne kultury ceramiki sznurowej i amfor kulistych.

Rozpowszechnienie się miedzi i brązu do produkcji narzędzi rozpoczęło także nowy rozdział w dziejach ludzkości - epokę metali. We wczesnej fazie tej epoki (II okres epoki brązu tj. ok. 1400 - 1200 p.n.e.) interesujący nas obszar zasiedlony został przez plemiona kultury trzcinieckiej. Ludność tej kultury zamieszkiwała tak osady stałe jak i niewielkie obozowiska. Dwojakość charakteru osadnictwa kultury trzcinieckiej spowodowana była półnomadycznym trybem życia determinowanym dużą rolą hodowli w gospodarce ludności kultur wczesnobrązowych. Pozostałości osadnictwa tej kultury odkryto na **stan. 58, 137, 138/62-69 w Radwankowie Szlacheckimi na stan. 22/62-69 w Przydawkach Kolonii**.

W III okresie epoki brązu na interesującym nas obszarze powstają pierwsze osady kultury łużyckiej. Liczne ślady pobytu jej ludności odnaleziono w okolicach **Dziecinowa, Sobieni Biskupich, Warszówki i Warszawic**, gdzie zanotowano aż 33 stanowiska łużyckie, z czego 5 to cmentarzyska które powinny zostać objęte ścisłą ochroną konserwatorską. Osadnictwo tej kultury funkcjonowało na tym terenie jeszcze we wczesnej epoce żelaza t.j. do ok. 650 r. p.n.e.. Na przełomie starszej epoki żelaza i okresu lateńskiego z kultury łużyckiej i kult. pomorskiej wyłania się tzw. kultura grobów kloszowych. Jedno z najciekawszych stanowisk tej kultury odkryto w **Dziecinowie (stan. 68/62-69)**, gdzie zaobserwowano funkcjonujące jeszcze cechy kultury pomorskiej. Możliwe, iż mamy tu do czynienia z grupą ludności kultury pomorskiej która przyjęła nowe zwyczaje pogrzebowe, charakterystyczne już dla kultury grobów kloszowych. Ślady osadnictwa tej kultury zanotowano także w **Sobieniach Jeziorach, Sobieniach Biskupich i Radwankowie**.. Funkcjonowało ono na terenie obecnej gminy Sobienie Jeziory przez niemal cały okres lateński (ok. 400 p.n.e. – 0 n.e.).

Na przełomie er, obszary zajmowane dotąd przez kulturę grobów kloszowych przejmuje kultura przeworska. Na obszarze gminy Sobienie Jeziory zanotowano jedynie 3 stanowiska tej kultury zlokalizowane w **Warszawicach (stan. 31/62-69)**, **Dziecinowie (stan. 32/62-69)** i **Sobieniach Biskupich (stan. 99/62-69)**. Ludność tej

kultury doskonale radziła sobie z obróbką żelaza, znała koło garncarskie i żarna obrotowe. Prowadziła też ożywione kontakty handlowe z Cesarstwem Rzymskim oraz jego prowincjami. Należy zaznaczyć, iż z terenu gminy znanych jest 30 stanowisk datowanych na okres wpływów rzymskich, lecz tylko 3 z nich określono jako pewne pozostałości osadnictwa kultury przeworskiej. Wiele z tych stanowisk jest niezwykle ciekawych i cennych z naukowego punktu widzenia.

Okres rzymski na naszych ziemiach kończy się ogromnymi migracjami ludów barbarzyńskich spowodowanymi atakiem Hunów na obszary nadczarnomorskie, potem zaś na ziemie imperium rzymskiego. W końcu IV w. n.e. wyludniają się także ziemie polskie. Ponowne zagęszczenie osadnictwa ma tu miejsce dopiero z napływem ludności słowiańskiej.

Wczesne średniowiecze na obszarze Mazowsza rozpoczyna się w 2. poł. VI wieku. W okresie tym dominującą formą osadnictwa były otwarte, pozbawione umocnień osiedla z zabudową typu ziemiankowego lub półziemiankowego. Już w VII w. pojawia się nowy dla tego terenu rodzaj zespołów osadniczych - grody oraz towarzyszące im osady i cmentarzyska. Ślady otwartego osadnictwa wczesnośredniowiecznego odkryto na 43 stanowiskach archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy. Ich pozostałości zanotowano m. in. w **Dziecinowie (14 stanowisk), Warszówce (7 stanowisk), Radwankowie Szlacheckim (6 stanowisk), Sobieniach Biskupich (5 stanowisk), Sobieniach Kielczewskich (4 stanowiska)**. Najprawdopodobniej ostatnia z wymienionych miejscowości została założona we wczesnym średniowieczu na tzw. „surowym korzeniu”, ponieważ brak jest z tej miejscowości znalezisk starszych niż wczesne średniowiecze. Wiele dzisiaj funkcjonujących wsi ma swoje początki jeszcze w epoce wczesnego średniowiecza – XIII-wieczną metryką mogą poszczycić się miejscowości **Szymanowice, Warszawice, Sobienie**. Dane pozyskane ze źródeł historycznych potwierdza ceramiczny materiał archeologiczny zalegający na zapleczach współczesnych działek siedliskowych oraz na polach przylegających do wsi.

5. Wyniki badań i wnioski konserwatorskie

Obszar gminy Sobienie Jeziory, pomimo niezbyt urozmaiconej rzeźby terenu stanowił bardzo atrakcyjny teren dla osadnictwa starożytnego. Sprzyjały temu liczne czynniki, z których najważniejszym wydaje się przepływająca od zachodu Wisła. W

starożytności była ona ważnym szlakiem komunikacyjnym na co wskazuje zagęszczenie stanowisk archeologicznych wzdłuż jej biegu. We wcześniejszych okresach chronologicznych niezwykle atrakcyjnym miejscem dla osiedlenia się były wydmy licznie występujące w dolinie rzeki. Zapewniały one suche miejsce pod osiedla i obozowiska, zaś szeroka i płaska dolina zapewniała łatwy dostęp do świeżej wody i obfitość zwierzyny.

Z terenu gminy znanych jest 161 stanowisk archeologicznych wymienionych w katalogu niniejszego opracowania. Do najciekawszych należy kompleks stanowisk starożytnych w okolicach Dziecinowa i Warszawic. Pierwsza z wymienionych miejscowości jest też najbardziej zasobna w znaleziska.

W podziale funkcjonalnym stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy Sobienie Jeziory przeważają ślady osadnictwa starożytnego (73 stanowiska) reprezentowane przez znaleziska pojedynczych ułamków ceramiki lub narzędzi oraz osady (22 stanowiska), tj. miejsca dawnych osiedli, dające się wyodrębnić dzięki znacznej ilości materiału na powierzchni ziemi. Niewiele mniej stanowisk określonych zostało jako wielofazowy punkt osadniczy (21 stanowisk) – oznacza się tak miejsca, w których znajdują się ślady wielu kultur lub pochodzące z kilku okresów chronologicznych, co oznacza, że miejsce to wielokrotnie w czasie pradziejów było zasiedlane przez różne grupy ludzkie. W obrębie gminy stosunkowo dużo jest cmentarzysk (14). Niezbyt liczna jest grupa wsi historycznych, t.j. miejscowości o metryce wcześniejszej niż 1. poł. XVI wieku - do kategorii tej zaliczone zostały 3 miejscowości z obszaru gminy.

Na terenie gminy nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, jednakże bardzo duża liczba obiektów osadniczych odkrytych na jej terenie powinna być chroniona wpisem do rejestru zabytków z uwagi na wartość naukową jaką sobą przedstawia. W katalogu zamieszczonym w tym opracowaniu wymieniono 27 stanowisk, co do których istnieją przesłanki o konieczności wpisu do rejestru zabytków.

6. Przewidywane kolizje

Na terenie gminy Sobienie Jeziory stanowiska grupowały się głównie na terenie niezabudowanym. Jednakże w kilku przypadkach obszar zabudowany

pokrywa się z zasięgiem stanowisk archeologicznych. Zazwyczaj ma to miejsce w przypadku wsi historycznych, jeśli wieś zachowała dawny podział gruntów i nie była nigdy przenoszona. W gminie Sobienie Jeziory mamy też kilkakrotne przypadki lokalizacji stanowisk starożytnych na terenie wsi – aż 21 stanowisk jest zagrożonych przez zabudowę, z czego 9 stanowisk zlokalizowanych jest w obrębie wsi Warszawice. Kolizje z procesami urbanizacji przewiduje się także w przypadku stanowisk leżących w pobliżu dróg, t.j. obszarów najczęściej zajmowanych przez inwestycje liniowe. Innym rodzajem zagrożenia jest niekontrolowana wybiórka piasku z licznych tutaj wydm. Często w takich właśnie miejscach lokalizowane były obozowiska z epoki kamienia lub brązu, albo cmentarzyska. Dzika wybiórka piasku często nieodwracalnie niszczy stanowiska archeologiczne zaś wpis piaskowni do rejestru zabytków ogranicza mieszkańcom gminy dostęp do piasku używanego w celach budowlanych. Stąd konieczne jest stałe monitorowanie miejsc poboru kruszywa budowlanego i odpowiednio wczesne działania konserwatorskie zapobiegające niszczeniu dziedzictwa kulturowego. Jednocześnie negatywna weryfikacja miejsca przeznaczonego do eksploatacji może zabezpieczyć od „niespodzianek” w postaci zakazu wybiórki z uwagi na odkrycie stanowiska archeologicznego i uchronić przed ponoszeniem nieprzewidzianych kosztów.

7. Propozycje ochrony zabytków archeologicznych w planowaniu przestrzennym

Na terenie gminy Sobienie Jeziory należy wyznaczyć strefy ścisłej ochrony zabytków archeologicznych wokół wszystkich stanowisk wnioskowanych do wpisu do rejestru zabytków. Chociaż strefą „W” obejmowane są tereny o całkowicie rozpoznanej zawartości reliktywów archeologicznych jak: np. grodziska, wzgórza zamkowe itp. lub stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, to w myśl Ustawy o ochronie dóbr kultury z 15 lutego 1962 r., jeśli obiekt spełnia warunki wpisu do rejestru, uważany jest za zabytek i jest chroniony mocą Ustawy.

Inne stanowiska archeologiczne zarejestrowane na terenie gminy w planie zagospodarowania przestrzennego powinny być otoczone **strefą „OW”** - obserwacji archeologicznej. W niniejszym opracowaniu strefą tą otoczono stanowiska o chronologii starszej niż schyłek średniowiecza i początek nowożytności, czyli

datowane przed 1. poł. XVI wieku. Proponowane granice stref starano się wyznaczyć w oparciu o istniejące drogi, ciekі lub punkty orientacyjne widoczne w terenie.

Mogą zaistnieć wątpliwości, co do otaczania stanowisk o randze śladu osadniczego strefą „OW”, jednakże pojedyncze lub nieliczne znaleziska ceramiki na powierzchni nie muszą świadczyć o tym, że jest to małe i nieistotne stanowisko, lecz, że uchwyciliśmy dopiero początek procesu niszczenia stanowiska, kiedy materiał zabytkowy ukryty dotąd w ziemi zaczyna być wydobywany na powierzchnię.

Strefą tą należałoby objąć także wsie historyczne o metryce z pocz. XVI w. i starsze. Aby jednak nie wprowadzać zbyt wielu stref w jednym miejscu, proponuję rozszerzyć uwarunkowania działalności w strefie B o wymóg uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich inwestycji, w szczególności zaś liniowych, wiążących się z pracami ziemnymi.

Na obszarze strefy "OW" wszelka działalność inwestycyjna, a w szczególności ta, która łączy się z naruszeniem ziemi na głębokość ponad 30 cm, musi być dokonywana po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie stwierdzenia reliktyw archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzanych w trybie pilnym dla szybkiego udostępnienia terenu pod inwestycję. Ich wyniki powinny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie o ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia gruntów. Teren przebadany archeologicznie jest uważany za zniszczony (za wyjątkiem reliktyw architektury) i jako taki może być udostępniony do dalszych prac budowlanych.

Ratownicze badania wykopaliskowe poprzedzające inwestycję prowadzone są na koszt inwestora, bezpośrednio przez niego finansowane (§ 7, pkt. 2 i 3 Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 r.). Środki finansowe za przeprowadzenie badań archeologicznych należy uwzględnić jako dodatkową, odrębną pozycję w zbiorczym kosztorysie inwestycji.

Na obszarach strefy "OW" należy zatem unikać lokalizowania inwestycji naruszających powierzchnię ziemi na głębokość przekraczającą 30 cm (warstwa podskibia, tzw. orna)

Wojewódzki Konserwator Zabytków może nie udzielić zgody na lokalizację inwestycji na obszarze zabytkowym, jeżeli przemawiają za tym postanowieniem ważne

względy merytoryczne (ochrona, zachowanie unikatowych wartości naukowych zabytków dla przyszłych badań).

W uzasadnionych przypadkach Wojewódzki Konserwator Zabytków może zrezygnować z wymogu nadzoru konserwatorskiego, gdyż stanowiska archeologiczne nie zawsze pokrywają się całkowicie z wyznaczanymi na mapach zasadniczych strefami ochrony lub gdy mamy do czynienia z drobną inwestycją np. przyłącza kabla.

Jeżeli fakt niszczenia lub zagrożenia substancji zabytkowej stanowiska archeologicznego zostanie ujawniony, Służba Ochrony Zabytków podejmuje działania prowadzące do wpisu zagrożonego stanowiska do Rejestru Zabytków. Decyzja o wpisie do Rejestru Zabytków określa warunki uprawy roli, w tym wyznacza dopuszczalną głębokość orki.

Użytkownik pod sankcją karną, winien przestrzegać zaleceń konserwatorskich wydanych z mocy obowiązujących przepisów aktów prawnych.

W związku z powyższym w tekście projektowanego planu zagospodarowania proponuję umieścić poniższy zapis:

"W stosunku do stref ochrony zabytków archeologicznych (oznaczonych na planszy studium specjalnym symbolem i numeracją), zgodnie z ustawą o ochronie dóbr kultury z dnia 15 lutego 1962 r. (Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późniejszymi zmianami) plan ustala:

w strefie "W" ochrony konserwatorskiej:

- wszelkie inwestycje związane z pracami ziemnymi które naruszają powierzchnię ziemi na głębokość poniżej 0.30 m., muszą być poprzedzone badaniami archeologicznymi o charakterze ratowniczym na obszarze zajęтым pod inwestycję.,

w strefie „OW” ochrony konserwatorskiej:

- obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich inwestycji (kubaturowych, liniowych, drogowych, poboru surowców mineralnych itp.) oraz zmian w użytkowaniu gruntów,

- roboty ziemne, związane z uzgodnionymi inwestycjami muszą być prowadzone pod nadzorem uprawnionego archeologa. W przypadku natrafienia podczas w/w nadzorów na ślady obiektów archeologicznych, prace ziemne muszą

być przerwane na czas niezbędny do przeprowadzenia archeologicznych prac wykopaliskowych,

- w/w prace muszą być finansowane zgodnie z obowiązującymi przepisami,*
- Wojewódzki Konserwator Zabytków, w uzasadnionych przypadkach zastrzega sobie prawo do nakazania wyprzedzających badań wykopaliskowych lub do odstąpienia od warunku nadzoru archeologicznego".*

II. ŚRODOWISKO KULTUROWE

Wczesnośredniowieczne osadnictwo na terenach, na których położona jest obecna gmina Sobienie Jeziory, krystalizuje się i zagęszcza stosunkowo wcześnie. W okresie powstawania państwowości polskiej, na terenach południowego Mazowsza prawobrzeżnego, osadnictwo rozprzestrzeniło się najpierw wzdłuż Wisły a następnie posuwało się w kierunku wschodnim. We wczesnym średniowieczu, pomimo rozległych mokradeł i gęstych puszczy utrudniających osadnictwo na tym obszarze, powstają tu osady leśne a następnie targowe, do których zaliczane są Sobienie Biskupie, znane już w XIII wieku. Potwierdzają to źródła pisane, m.in. w dokumencie dla Góry z 1252 roku wymieniane są Warszawice, a roku 1297 Sobienie Biskupie i Szymanowice. Wcześnie budowane są tu kościoły i powstają parafie, np. parafia w Radwankowie istniejąca już w 1417 roku, zaliczana jest do najstarszych, po Osiecku, w tej części Mazowsza. W obrębie parafii znajdowały się dobra biskupa poznańskiego, zakupione przez biskupstwo poznańskie przed rokiem 1297. Kościół musiał powstać przed tą datą, a więc w XIII wieku, podobnie jak w Osiecku, bo w przeciwnym razie biskupi erylaliby go w swojej posiadłości. Wskutek ciągłego podmywania skarpy przez Wisłę, kościół z Radwankowa przeniesiono do Warszawic w 1736 r.

W okresie średniowiecza, przez teren obecnej gminy, przebiegał jeden z najważniejszych dla handlu polskiego szlaków lądowych, łączących porty czarnomorskie z Bałtykiem. Droga ta na ziemiach Korony prowadziła przez Hrubieszów, Chełm, Lublin do doliny Wisły, a następnie przez Wąwolnicę i Kazimierz wzdłuż Wisły ku północy. W XVI - XVIII wieku, gdy wielkiego znaczenia nabrała Warszawa, przez ziemie obecnej gminy przechodził ważny szlak łączący stolicę z Lublinem. Na jego trasie leżały takie miejscowości, jak: Dziecinów, Warszawice, Sobienie Biskupie, Sobienie Szlacheckie.

Architekturę i budownictwo sakralne, reprezentują zespoły kościołów w Sobieniach Jeziorach i Warszawicach. Murowany kościół par. p.w. Wszystkich Świętych w Sobieniach Jeziorach, należy do niewielkich budowli z charakterystyczną, dość wysoką wieżą z wielostopniowymi skarpami w narożach. Kościół ten jest ważnym akcentem architektonicznym w zabudowie miejscowości. Szczególną wartość w krajobrazie kulturowym prawobrzeżnego Mazowsza, posiada

drewniany kościół par. p.w. św. Jana Chrzciciela w Warszawicach. Należy do jednych z niewielu drewnianych obiektów sakralnych, jakie przetrwały do naszych czasów. Został wzniesiony z zastosowaniem konstrukcji zrębowej i oszalowany deskami w układzie pionowym. Jego program użytkowy, a także związany z tym ściśle plan oraz układ przestrzenny, wywodzą się ze średniowiecza. Jest świetnym przykładem zachowywania tradycji w budownictwie drewnianym, (zawsze bardziej konserwatywnym od murowanego), gdzie wypracowane formy utrzymywały się przez stulecia.

Z założeń rezydencjonalnych na terenie gminy, zachował się zespół pałacowy w Sobieniach Szlacheckich oraz zespół dworski w Siedzowie. Architektura pałacu w Sobieniach Szlacheckich utrzymuje się w konwencji dziewiętnastowiecznych budowli rezydencjonalnych, realizowanych w tej części Mazowsza. Pałac został wzniesiony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym. Elewacje otynkowane z wydatnym gzymsem podokapowym i skromniejszym kordonowym, dekoracyjnymi obramieniami okien oraz głównym akcentem reprezentacyjności jakim jest ryzalit środkowy z czterokolumnowym portykiem, nad którym balkon. Przy pałacu niezbyt dobrze zachowane budynki folwarczne oraz park o układzie swobodnym z dominującymi drzewami liściastymi, jak: jesiony wyniosłe, kasztanowce białe, klony pospolite oraz bezmyślnie nasadzone iglaki przed pałacem od frontu. Założenie dworskie w Siedzowie z drewnianym, parterowym dworem i murowanym piętrowym korpusem bocznym, posiada cechy typowej siedziby ziemiańskiej. Wokół dworu rozciąga się park o układzie swobodnym, gdzie istotnymi elementami kompozycyjnymi są: aleje, szpalery, stawy. Wśród starodrzewia dominują nasadzenia: jesionów wyniosłych, lip drobnolistnych, klonów pospolitych, kasztanowców białych, dębów szypułkowych, a z iglaków występują: świerki pospolite, modrzewie i sosny czarne. Wyraźnym akcentem przestrzennym w założeniu parkowym jest dobrze zachowana, okazała aleja kasztanowcowa.

Wśród historycznych obiektów mieszkalnych, zdecydowaną większość stanowią budynki drewniane. Przeważa typ domu szerokofrontowego, dwutraktowego o dośrodkowym układzie pomieszczeń. Rzadziej spotyka się domy o symetrycznym układzie pomieszczeń, np.: dom Nr 36 w Sobieniach Szlacheckich, dom Nr 27 w Radwankowie Szlacheckim. Zasadniczo na terenie gminy występuje trzy rodzaje dachów: dwuspadowe - najczęściej spotykane; naczółkowe - mniej licznie spotykane,

np.: dom Nr 70 w Sobieniach Biskupich ; przyczółkowe - najrzadziej spotykane , np. dom Nr 16 w Zambrzykowie . W wielu domach datowanych od początku XX wieku do lat 30 - XX wieku występują dekoracyjnie opracowane szczyty, listwy podokapowe, nadokienniki, ganki itp. Do tej grupy obiektów należą m.in.: dom Nr 27 w Radwankowie Szlacheckim.

Z licznych niegdyś na tym terenie zabytków techniki, jak: młyny, wiatraki, kuźnie, do dnia dzisiejszego zachowało się niewiele. Unikatowym obiektem w tej grupie zabytków jest wiatrak koźlak w Sobieniach Kiełczewskich. Datowany na 1830 r., zliczany jest do najstarszych zabytków drewnianych prawobrzeżnego Mazowsza. Wzniesiony na rzucie prostokąta zbliżonego do kwadratu, trójkondygnacyjny, osadzony na potężnych podwalinach w kształcie równoramiennego krzyża. Ściany budynku konstrukcji słupowo - ramowej, oszalowane deskami w układzie pionowym. Wewnątrz zachowały się sprawne oryginalne urządzenia do obłuskiwania i mielenia zboża oraz odsiewacze do czyszczenia mąki. Do wyjątkowo dużych kubaturowo obiektów techniki, należy murowany młyn przy ul. Piwonińskiej w Sobieniach Jeziorach. Został wybudowany w latach dwudziestych naszego stulecia jako młyn motorowy napędzany silnikiem spalinowym a później zmodernizowany na napęd silnikami elektrycznymi. Posiada trójbryłowy korpus i surowe elewacje z czerwonej cegły, w których wyraźnie rysują się łuki odporowe nad otworami drzwiowymi i okiennymi. Do dnia dzisiejszego zachowało się w znacznej mierze zabytkowe wyposażenie, urządzenia są sprawne i niektóre wykorzystywane obecnie.

Do zabytkowych nekropoli na terenie gminy należą cmentarze parafialne w Sobieniach Jeziorach i Warszawicach. Nekropola w Sobieniach Jeziorach założona została na planie trapezu i ogrodzona murem z dużych łupanych kamieni polnych. Posiada nieregularny układ alejek i zabytkowy drzewostan, m.in.: kasztanowce białe, lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, a z iglaków sosny pospolite. Znajdują się tu mogiły żołnierzy polskich poległych 26 sierpnia 1944 roku, jedna zbiorowa i druga pojedyncza - oficera Kazimierza Śwignia. Z nagrobków na uwagę zasługują: ks. Kazimierza Powązki, zm. 1924 r. i Anastazji Sabaiyny, zm. 1925 r. Cmentarz par. w Warszawicach wytyczono na planie nieregularnego wielokąta. Ogrodzony jest murem z dużych łupanych kamieni polnych. Alejki krzyżują się pod różnymi kątami. Brak jest starodrzewia. Wśród nagrobków występują zabytkowe, pochodzące z XIX i pocz. XX wieku, wykonane z piaskowca, granitu, wapienia,

żeliwa, kutego żelaza. Do wartościowszych zaliczamy: nagrobek ks.Józefa Tarkowskiego, zm.1886 r.; ks. Józefa Ostałowskiego, zm. 1909 r.; Antoniego Książka, zm. 1916 r.; grobowiec rodziny Stalkowskich i Zawadzkich.

Na terenie gminy, na przestrzeni dziejów, miało miejsce wiele bitew i walk narodowowyzwoleńczych. Niektóre z nich zostały upamiętnione. Skromny ale wymowny obelisk z tablicą iskrypcyjną, poświęcony poległym powstańcom 1863 roku, został wzniesiony w Zambrzykowie Nowym. Ku czci poległych żołnierzy oraz mieszkańców gminy Sobienie Jeziory, w czasie II wojny światowej, wzniesiono na placu rynkowym w Sobieniach Jeziorach, pomnik z wrytą inskrypcją. Olbrzymi granitowy głaz z tablicą inskrypcyjną ustawiono w Radwankowie Szlacheckim. Upamiętnia on walkę 3 batalionu 2 pułku 1 Dywizji Piechoty im.T.Kościuszki 1 Armii WP z wojskami niemieckimi, jaka została stoczona 26 sierpnia 1944 r. i oddaje cześć kiludziesięciu poległym, w tym jego dowódcy mjr J.Rembezie.

Licznie na terenie gminy występują kapliczki, figury i krzyże przydrożne, datowane od XIX do lat 40 - XX wieku. Do najokazalszych obiektów w tej grupie, należy murowana, kubaturowa kapliczka w miejscowości Dziecinów. Dość często spotykamy kapliczki jedno- lub wielokondygnacyjne w formie słupów bądź filarów z wnękami na przedstawienia świętych, np. murowana kapliczka z Sobień Szlacheckich datowana na 1904 rok, czy kapliczka murowana z czerwonej cegły przy ul.Piwonińskiej w Sobieniach Jeziorach, o oryginalnej trójkondygnacyjnej formie z dwoma górnymi kondygnacjami na planie koła. Figury reprezentuje rzadko spotykany posąg z przedstawieniem "Chrystusa Ubiczowanego" na wysokiej kolumnie, ustawionej przy drodze Sobienie Biskupie - Warszawice i opatrzonej datą 1844 r. Cenną drewnianą rzeźbą jest też przedstawienie św. Jana Nepomucena z dawnej drewnianej kapliczki w Radwankowie Szlacheckim, dzisiaj umieszczonym w przeszklonym wnętrzu przy posesji nr 27. Najliczniej występują krzyże przydrożne, wykonane z różnych materiałów. Często występują duże krzyże monumentalne, jak np.: granitowy krzyż w Warszawicach w pobliżu kościoła par., z 1926 roku. Do unikatowych już dziś obiektów należą krzyże drewniane, niekiedy z dekoracyjnymi detalami, np. w miejscowości Sobienie Biskupie, datowany na pocz. XX wieku.

**WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW,
OBIEKTÓW ZAINTERESOWANIA KONSERWATORSKIEGO ORAZ
POSTULOWANYCH DO WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW**

Sobienie Jeziory

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH: **postulowany do wpisu do rejestru zabytków,**

- a. kościół, mur., 1806 r., powiększony w 1908 r.,
- b. plebania, mur., pocz. XX w.,

Duży Rynek

- DOM Nr 2, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 3, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 5, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 7, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 8, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 10, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 15, mur., l. 20 - XX w.
- DOM Nr 17, mur., l. 20 - XX w.
- DOM Nr 18, mur., l. 20 - XX w.

ul. Garwolińska

- DOM Nr 4, drewn., l. 20 - XX w.
- DOM Nr 7, drewn., l. 20 - XX w.

ul. Piwonińska

- KAPLICZKA, ceglana, pocz. XX w.
- DOM Nr 1, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 3, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 9, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 15, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 17, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 18, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 19, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 21, mur., pocz. XX w.
- DOM Nr 26, mur., pocz. XX w.
- MŁYN MOTOROWY, ob. elektryczny, mur., l. 20 - XX w.

ul. Warszawska

- DOM Nr 13, mur., l. 30 - XX w.

DZIECINÓW

KAPLICZKA, mur., 1864 r. **postulowana do wpisu do rej. zab. w dziale - A oraz znajdująca się w niej figura św. Jana Nepomucena, w dziale - B.**

RADWANKÓW SZLACHECKI

- KAPLICZKA współczesna, z zabytkową drewnianą figurą św. J. Nepomucena, 1 poł. XIX w. **Figura postulowana do wpisu do rej. zab. w dziale - B.**
- DOM Nr 27, drewn., 1930 r.

SIEDZÓW

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór, drewn., ok. 1890 r., **postulowany do wpisu do rej. zab.**
- b. spichlerz, drewn., 1826, rekonstr. l. 70 - XX w.
- c. park dworski, 2 poł. XIX w. **Nr rej. zab. 286 z dn. 04.08.1981 r.**

SOBIENIE BISKUPIE

FIGURA PRZYDROŻNA, przy drodze do Warszawic, mur., 1844 r., **postulowana do wpisu do rejestru zabytków w dziale - B.**

DOM Nr 31, drewn., l. 30 - XX w.

DOM Nr 70, drewn., l. 20 - XX w.

SOBIENIE KIEŁCZEWSKIE

WIATRAK KOŻLAK, drewn., 1830 r., bud. Stefan Bochański.

SOBIENIE SZLACHECKIE

KAPLICZKA, mur., 1904 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

- a. pałac, mur., ok. XIX w., restaur., 1952 r., **Nr rej. zab. 344 z dn. 30.12.1983 r.**
 - b. dwojak, mur., k. XIX w.,
 - c. trojak, mur., k. XIX w.,
 - d. obora I, mur., k. XIX w.,
 - e. obora II, mur., k. XIX w.,
 - f. obora III, mur., k. XIX w.,
 - g. obora IV, drewn., k. XIX w., obmurowana l. 60 - XX w.,
 - h. stodoła, drewn./mur., k. XIX w.,
 - i. spichlerz, mur., k. XIX w.,
 - j. lodownia, mur., k. XIX w.,
 - k. park pałacowy, ok. poł. XIX w. **Nr rejestru zabytków 378 z dnia 16.07.1985 r.**
- DOM Nr 36, drewn., ok. ok. 1900 r.

WARSZAWICE

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA: **Nr rejestru zabytków 169/688 z dnia 12.04.1962 r.**

- a. kościół, drewn., 1736, restaur., 1844 r. i 1944 - 1945 r.,
- b. brama - dzwonnica, mur., 1908 r.,

WYTYCZNE I POSTULATY KONSERWATORSKIE

/Strefowanie krajobrazu kulturowego; warunki w poszczególnych strefach; wskazanie obszarów, dla których konieczne jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego/

W zakresie ochrony wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, ustalono historyczne rozplanowanie przestrzenne, historyczną strukturę funkcjonalną, wartościowe obiekty kubaturowe oraz wartości ekspozycyjno-krajobrazowe. Wnioski wypływające ze stanu wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, umożliwiły określenie stref ochrony konserwatorskiej.

Strefy te grupują obszary i zespoły o podobnej wartości kulturowej, przyrodniczej i krajobrazowej. Wyznaczenie w ich zasięgu chronionych pojedynczych obiektów, umożliwia ponadto ich ochronę niezależnie od charakteru strefy w jakiej się znajdują.

Na obszarze gminy Sobienie Jeziory, proponuje się wyznaczyć następujące strefy ochrony konserwatorskiej.

STREFA "A" - pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej,

obejmuje:

- zespół kościoła parafialnego w Warszawich,
- zespół dworsko-parkowy w Siedzowie,
- zespół pałacowo-parkowy w Sobieniach Szlacheckich.

Strefa "A" obejmuje obszar, na którym elementy historycznego układu przestrzennego miejscowości lub jego części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nim integralnie teren i krajobraz zachowały się w tak wysokim stopniu, że znajdujący się na nim zespół, wyróżnia się w całości układu przestrzennego współczesnej miejscowości swoimi cechami przestrzennymi, a w szczególności tym, że dominują w nim elementy historycznej kompozycji przestrzennej, obrazujące czytelnie historyczne pochodzenie zespołu oraz reprezentacyjne lub

typowe dla pewnego okresu w rozwoju architektury i urbanistyki pod względem rozplanowania, zabudowy oraz układu terenu i krajobrazu.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy "A" zostały określone w formie zakazów, wymagań i postulatów:

- zakazuje się wznoszenia jakichkolwiek obiektów kubaturowych w tej strefie,
- wymaga się zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymanie istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów roślinności wysokiej, osi widokowych i kompozycyjnych, układu stawów i cieków wodnych,
- wymaga się zachowania istniejących podziałów parcelacyjnych,
- zakazuje się wytyczania nowych ciągów komunikacyjnych,

STREFA "B" - ochrony zachowanych elementów zabytkowych,

obejmuje:

- rozplanowanie centrum miejscowości Sobienie Jeziory wraz z cmentarzem parafialnym i fragmentami ulic: Piwonińskiej i Warszawskiej,
- teren wokół kapliczki przydrożnej w Dziecinowie,
- teren wokół pomnika w Piwoninie,
- teren wokół pomnika w Radwankowie Szlacheckim,
- teren dawnego folwarku w zespole dworskim w Siedzowie,
- teren wokół figury przydrożnej "Chrystusa Ubiczowanego" przy drodze Warszawice - Sobienie Biskupie,
- fragment rozplanowania miejscowości Sobienie Biskupie,
- teren folwarczny w zespole pałacowym w Sobieniach Szlacheckich,
- teren cmentarza parafialnego w Warszawicach,
- teren wokół pomnika powstańców 1863 r. w Zambrzykowie Nowym.

Strefą "B" obejmuje się niezbędną podbudowę przestrzenną dla zabytkowego obiektu dominującego a także tereny historycznego układu przestrzennego gdzie zostały zatarte elementy dawnego założenia, rozebrane lub przebudowane

historyczne budowle kubaturowe, zlikwidowane ciekły wodne czy zespoły starodrzewia.

Strefa ta służy głównie ochronie wartości przestrzennych i krajobrazowych. Nie stawia się wobec niej wymagań tak jak dla strefy "A" nie mniej jednak powinna podlegać postulowanym rygorom:

- wymaga się zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymania istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów, osi widokowych i kompozycyjnych,
- dopuszcza się realizację nowej zabudowy w zależności od jej funkcji, z wymogiem dostosowania jej do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i bryły zabudowy, przy jednoczesnym założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- wymaga się zachowania istniejących podziałów parcelacyjnych,
- zakazuje się wytyczania nowych ciągów komunikacyjnych,

STREFA "K" - ochrony krajobrazu, obejmuje:

- teren przy cmentarzu parafialnym w Sobieniach Jeziorach,
- teren przy zespole dworskim w Siedzowie,
- teren przy zespole pałacowym w Sobieniach Szlacheckich,
- teren przy cmentarzu parafialnym w Warszawicach.

Strefa "K" obejmuje tereny krajobrazu integralnie związane z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu. Granice strefy "K" wyznacza się obejmując nimi obszary jednorodny pod względem rodzaju pokrycia terenu lub rodzaju związków widokowych w zespole zabytkowym.

Strefa "K" została wprowadzona jako uzupełnienie stref ochrony konserwatorskiej "A" i "B" w charakterze otuliny.

W strefie tej postuluje się:

- zachowanie istniejącego drzewostanu,
- utrzymanie istniejącego użytkowania,

- nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,
- nie lokalizowanie obiektów kubaturowych,

Ze względu na istniejące uwarunkowania, dla obszarów ujętych strefami ochrony konserwatorskiej, proponuje się sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z Art. 6, ust. 5, pkt 7, Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r., o zagospodarowaniu przestrzennym.

ARCHEOLOGIA

Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Sobienie Jeziory najczęściej zlokalizowane są na terasie nadzalewowej, na piaszczystych wyniesieniach i wypłaszczeniach górujących nad licznymi podmokłymi rynnami.

Rozkład chronologiczny odkrytych stanowisk archeologicznych przedstawia się następująco (datowanie pojedynczych faktów archeologicznych, także w obrębie jednego stanowiska):

Chronologia	AZP 62-69	AZP 63-70	AZP 63-69	Razem
Epoka kamienna	67		2	69
Starożytność	20		2	22
Epoka brązu	76			76
Okres halsztacki – okres lateński	39	1	1	41
Późny okres lateński – okres wpływow rzymskich	41			41
Wczesne średniowiecze	24		9	33
Średniowiecze	34		1	35
Okres nowożytny	6	2	3	11
Nieokreślona			5	5
Razem faktów osadniczych				333

Badania inwentaryzacyjne i weryfikacyjne należy przeprowadzić na 15 stanowiskach, zaś do wpisu do rejestru zabytków należy, z uwagi na ich wartość, wpisać 27 stanowisk. Niektóre stanowiska, z uwagi na stan ich zachowania lub istniejące zagrożenie ich zniszczenia, zostały objęte postulatem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych.

Najczęstszymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych na tym terenie jest wybiórka piasku z licznych tutaj wydym oraz procesy urbanizacyjne. Dlatego też stanowiskami najbardziej zagrożonymi zniszczeniem są cmentarzyska lokowane na piaskach i wydymach (jak ma to miejsce na badanym w tym roku cmentarzysku ciałopalnym z okresu rzymskiego w Dziecinowie) oraz obszary wsi historycznych,

których pozostałości niszczone są przez współczesną zabudowę oraz różnego rodzaju inwestycje liniowe.

Wszystkie znane stanowiska powinny w planach zagospodarowania przestrzennego zostać objęte strefami obserwacji archeologicznej. Obiekty wpisane do rejestru oraz kwalifikujące się do takiego wpisu należy objąć strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej.